

UN FORN ROMÀ A SOLIUS (SANTA CRISTINA D'ARO)

PER

FRANCESC AICART i HEREU
JORDI SAGRERA i ARADILLA

A uns 400 m al nord-oest del Castell de Solius i a 110 m d'alçada sobre el nivell del mar es troben les restes d'un petit forn d'època romana (fig 1, núm 1).

El lloc és una zona boscosa amb predomini d'alzines, pins i brucs que cobreixen un terreny irregular, amb rieres, turons i torrenteres. Precisament, aquesta troballa es fonamenta en el pendent suau d'un turonet orientat a migdia i prop d'aquests petits cursos d'aigua.

El subsòl és ric en argiles sorreres, amb abundants grans de quarç, propi de la descomposició del granit⁽¹⁾. Aquest tipus de sòl és apte pel seu aprofitament industrial per a la terrisseria com ho palesa la mateixa existència d'aquest forn i d'altres indicis arqueològics dels quals parlarem més endavant.

L'entorn aconpleix els tres elements bàsics que necessita qualsevol terrisseria per al seu funcionament: aigua, llenya i argila. Altrament, l'accés a la Vall d'Aro i, per tant, als camins que menen vers el mar i l'interior, no és difícil malgrat que actualment l'espessa vegetació i la creixent urbanització de la contrada complica la reconstrucció del paisatge antic.

(1) *Mapa Geológico de España. Explicación de la hoja nº 366. San Feliu de Guíxols*, Instituto Geológico y Minero de España, Madrid, 1953, p 37.

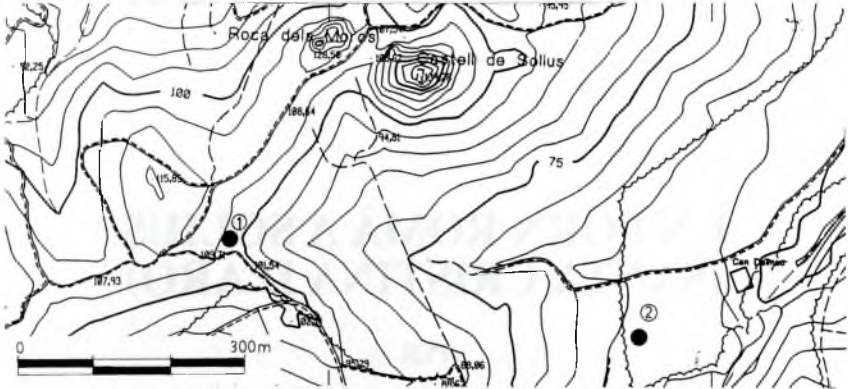

Fig. 1. Situació del forn (núm 1) i del jaciment de Can Dalmau (núm 2). Mapa de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, full 308x106.

El jaciment era relativament conegut per la gent del país que es dedica a les activitats estacionals del bosc però no coneixem cap estudi o publicació sobre aquestes restes.

En l'estat actual de les restes no podem precisar les característiques i disposició ni del "prae-furnium" ni de la cambra de cocció.

DESCRIPCIÓ

La part visible del forn es redueix a una quarta part de l'engraellat que sobresurt per damunt de la volta de la cambra de combustió, colgada per la terra. Està orientat segons l'eix nord-sud amb l'entrada a migdia (fig 2, 3 i 4).

Les altres estructures del forn i les possibles dependències anexas, o bé han desaparegut o estan soterrades. Cal esmentar l'existència d'acumulacions d'argila al voltant de l'estructura —la més visible de les quals es troba a llevant—, que testimonien que el jaciment ha estat remenat en èpoques recents. Més a l'est, hom pot observar un tall vertical en l'argila, llis i acurat, que fa sospitar que ens trobem davant d'un front d'extracció.

L'engraellat és una massa de terracuita, de 50 cm de gruix, de la qual se'n conserva una superfície de 85x105 cm, aproximadament. Aquest engrallat, que constitueix la solera de la cambra de cocció, presenta uns orificis rectangulars que comuniquen amb la cambra de combustió, practicats segons un esquema previ, tal i com s'observa a la planta. Les mides oscil·len entre els 10/12 cm en els costats curts i 12/15 cm en els llargs. La separació entre els forats se situa entorn dels 20 cm. Estan arrencats de tal manera que formen una retícula regular.

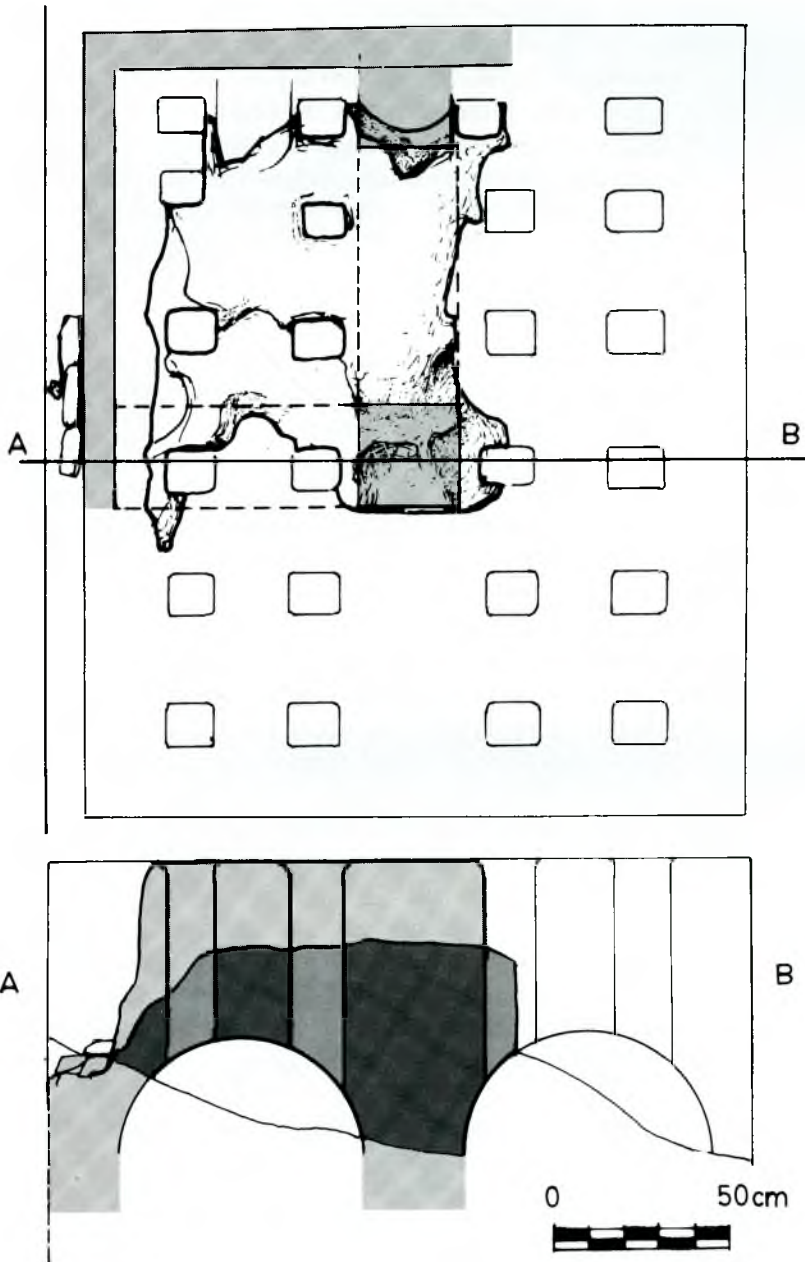

Fig 2. Planta i secció A-B del forn de Solius. Es marquen les restes conservades i la possible restitució del conjunt.

La cambra de combustió, de planta quadrada o rectangular, sustenta la graella per mitjà d'una doble volta i, almenys, un pilar central, aixecats amb la mateixa tècnica que l'engraellat. En canvi la paret exterior oest, l'única aparentment conservada, presenta rebles de pedra en el seu aparell constructiu i interiorment anava folrada amb una capa espessa d'argila. El fet que la cambra de combustió estigui colgada en dificulta l'estudi. Tanmateix podem dir que l'amplada de la volta és de 74 cm; el pilar central conservat és un prisma quadrangular d'uns 30 cm de costat.

RESTITUCIÓ, TIPOLOGIA I PARALLELS

Pel que hem vist fins ara podem deduir que ens trobem davant d'un forn de reduïdes dimensions, amb els diferents elements ben definits, encara que el coneixement que en tenim sigui parcial.

En efecte, les restes conservades descriuen un cos central quadrat o rectangular d'uns 185 cm de longitud interior. La cambra de combustió presenta dues voltes, orientades de nord a sud, de 74 cm d'amplada, sustentades per arcs que arrancarien d'uns pilars centrals⁽²⁾ i alineades seguint l'eix principal del forn. Desconeixem per complet la fondària, donat que aquesta part està colgada.

Constructivament el conjunt adopta una solució tècnica ja coneguda en d'altres forns⁽³⁾, basada en la utilització de l'argila com a base per aixecar murs, voltes i demés elements que, finalitzada la cuita inicial, donen un material d'extraordinària consistència i magnífiques propietats refractàries.

La disposició de l'engraellat permet establir, com a hipòtesi, quatre fileres en direcció nord-sud de set orificis verticals cadascuna o set fileres de quatre forats en direcció est-oest.

Quant a la tipologia, un paral.lel proper és el forn del "Clos Miquel" a Sant Miquel de Fluvià (Alt Empordà)⁽⁴⁾. Aquest presenta una estructura similar a la que proposem per al de Solius, és a dir: planta quasi quadrada, pilar central (en aquest cas només un) i cambra de combustió a la qual s'accedia a través d'una boca circular. Altrament les dimensions són parelles.

Martín⁽⁵⁾ assimila aquest forn al tipus 3a de la classificació de Fletcher,

(2) Segurament hi havia tres pilars centrals, però només n'hi ha un de ben visible i un altre del que en queden molt poques restes. Vegeu la fig 2.

(3) A. MARTÍN, *Dos forns antics de ceràmica: els d'Orriols i Sant Miquel de Fluvià*, "Annals de l'Institut d'Estudis Gironins", XXV-I, 1979-1980, p 102.

(4) A. MARTÍN, *cit. supra*, núm 3, pp 97-105.

(5) A. MARTÍN, *cit. supra*, núm 3, p 102.

Fig 3. Fotografia de les restes del forn, vistes des del sud, en el seu estat actual. En primer terme s'observa l'engraellat, l'arrancament de la volta i el pilar central.

Fig 4. L'estructura vista des de l'est.

encara que el del "Clos Miquel" té certes peculiaritats. Els forns d'aquest tipus es caracteritzen per tenir planta rectangular, un sol fogar i laboratori rectangular⁽⁶⁾.

El forn de Solius també té importants semblances —per bé que és més modest quant a dimensions— amb el proper forn de S'Agaró, de planta rectangular/quadrada, una sola boca o "praefurnium", dos fogars i l'engraellat sostingut per una doble filada d'arcs que reposen sobre unes pilastres adossades a les parets laterals⁽⁷⁾. En el cas de Solius creiem que els arcs es recolzarien directament sobre el mur perimetral.

El forn de S'Agaró ha estat classificat dins del tipus 4a de Fletcher o al IIc de Cuomo di Carpio⁽⁸⁾, tipologia que correspon als forns de planta rectangular amb dos fogars separats per pilastres centrals. Provisionalment, i mentre no sigui objecte d'una excavació científica, pensem que cal incloure dins d'aquest tipus el forn de Solius, malgrat que les seves dimensions són menors i en aquest aspecte s'assemblaria més al de Sant Miquel de Fluvià.

CRONOLOGIA, PRODUCCIÓ I ABAST GEOGRÀFIC

Els materials trobats "in situ" es reduceixen a fragments de rajol i d'"imbrex". No hem localitzat ni "tegulae" ni cap tipus de ceràmica.

Malauradament l'escombrera del forn no ha estat localitzada, per la qual cosa és impossible formular cap hipòtesi respecte a la cronologia. El forn de S'Agaró, de tipologia semblant, possiblement va funcionar durant el s III dC⁽⁹⁾, però aquesta dada no és extrapolable. L'anàlisi formal del forn indica que estem davant d'una obra típicament romana, de construcció modesta, pròpia d'un petit establiment d'àmbit familiar.

La producció bàsica és el material per a la construcció, com succeeix en d'altres forns del país ben coneguts⁽¹⁰⁾. No hi ha cap indicatiu que produís ceràmica o àmfores. Cal pensar que l'abast geogràfic del forn havia de ser limitat, degut a la poca entitat i la relativa llunyania de la costa⁽¹¹⁾. Tot

(6) D. FLETCHER, *Tipologia de los hornos cerámicos romanos en España*, "Archivo Español de Arqueología", XXXVIII, 1965, p 173.

(7) J.M^a.NOLLA, F.AICART i LL.ESTEVA, *El forn de terrissa de S'Agaró i l'establiment romà de la Finca Alzina*, "Estudis del Baix Empordà", núm 9, 1990, pp 41-43.

(8) J.M^a.NOLLA, F.AICART i LL.ESTEVA, *cit. supra*, núm 7, pp 45-46, on també es recullen d'altres paral·lels amb la terrisseria esmentada.

(9) J.M^a.NOLLA, F.AICART i LL.ESTEVA, *cit. supra*, núm 7, pp 49-55.

(10) Vegeu-ne un recull a J.M^a.NOLLA-F.AICART-LL.ESTEVA, *cit. supra*, núm 7, pp 55-60.

(11) Hem de tenir present que a la part costanera de la Vall d'Aro hi ha els forns de S'Agaró i de Platja d'Aro que produïen, entre d'altres, ceràmica i envasos destinats a l'exportació, aprofitant la immillorable posició geogràfica.

sembla indicar que la producció s'hauria de relacionar amb l'abastiment a les vil·les i petits establiments rurals de l'entorn més immediat (per exemple, la vil·la de Bell-lloc d'Aro).

En aquesta direcció sembla apuntar la troballa d'un possible abocador de forn a Can Dalmau (fig 1, núm 2) al sud-est del castell i del forn que estudiem. En els camps veïns a la masia, avui ocupats per un camp de golf, s'hi localitzaren en superfície, materials de cuita defectuosa ("tegulae", ceràmica comuna, rajol, "imbrex"), un fragment d'àmfora Pascual 1 i un de ceràmica africana de cuina⁽¹²⁾. No creiem que aquests materials corresponguin a l'escombrera d'aquest forn: la distància i, sobretot, els accidents del terreny entre un i altre jaciment fan sospitar l'existència d'un altre forn a la zona, potser relacionat amb un establiment agrícola a la plana de Solius. No oblidem que Can Dalmau i els terrenys que l'envolten posseeixen les característiques idònies per a l'establiment d'una vil·la romana.

Per tant, hi ha indicis per pensar que, en època romana, en aquesta banda de la Vall d'Aro va existir un focus important de producció terrissera.

Si algun dia es confirma l'existència d'un establiment a la plana, quedarà molt més clara la funció d'aquest petit però interessant establiment terrisser d'època romana als primers contraforts del massís de l'Ardenya.

(12) Aquests materials van ser trobats per Néstor Sanchiz i es troben dipositats al Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols (núm d'inventari 193).